

HIFZI TOPUZ

Atatürk Sesleniyor
Gazi ile sohbetler ve anılar

Remzi Kitabevi

Kitaplar

İnceleme-Araştırma

L'information Internationale dans la Presse Turque (Strasbourg, 1961), *Basın Sözlüğü* (1968), *Kara Afrika* (1970), *Caricature et Société* (Paris, 1974), *Uluslararası İletişim* (1985), *İletişimde Karikatür ve Toplum* (1985), *Lumumba* (1987), *Kara Afrika'da İletişim* (1987), *Journalist: Status, Rights and Responsibilities* (Prag, 1989), *Basında Tekelleşmeler* (1989), *Yarının Radyo-TV Düzeni* (1990), *Siyasal Reklamcılık* (1991), *Dünya Karikatür Tarihi* (1997), *Dünyada ve Türkiye'de Kültür Politikaları* (1998), *Türk Basın Tarihi* (1973, 1996, 2003), *Kara Afrika Sanatı* (2016).

Anı

Eski Dostlar (2000), *Elveda Afrika, Hoşça Kal Paris* (2005), *Fikret Muallâ* (2005), *Paris '68: Bir Devrim Denemesi* (2008), *Nişantaşı Anıları* (2009), *Bana Atatürk'ü Anlattılar* (2010), *Gülümseyen Anılar* (2011), *Gizli Aşkılar* (2015).

Söyleşi

Ardından Yıllar Geçti (Öner Ciravoğlu ile, 2013).

Roman

Meyyâle (1998), *Taif'te Ölüm* (1999), *Paris'te Son Osmanlılar* (1999), *Hatice Sultan* (2000), *Gazi ve Fikriye* (2001), *Çamlıca'nın Üç Güllü* (2002), *Devrim Yılları* (2004), *Tavcan* (2005), *Başın Öne Eğilmesin [Sabahattin Ali'nin Romanı]* (2006 – 36. Orhan Kemal Roman Armağanı), *Özgürlüğe Kurşun* (2007), *Kara Çılgılık [Lumumba'nın Romanı]* (2008 – Afrika Barış ve Dostluk Ödülü), *Abdülmecit* (2009), *Hava Kurşun Gibi Ağır [Nâzım Hikmet'in Romanı]* (2011), *Elbet Sabah Olacaktır [Tevfik Fikret'in Romanı]* (2012), *Vatanı Sattık Bir Pula [Namık Kemal'in Romanı]* (2013), *Çılgın ve Özgür [Neyzen Tevfik'in Romanı]* (2014), *Paris'te Bir Türk Ressam [Fikret Muallâ'nın Romanı]* (2014).

HIFZI TOPUZ

ATATÜRK
SESLENİYOR

Gazi ile Sohbetler ve Anılar

Remzi Kitabevi

ATATÜRK SELENİYOR / Hıfzı Topuz

© Remzi Kitabevi, 2016

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: Öner Ciravoğlu

Kapak düzeni: Ömer Erduran

Kapak çizim: Moretti (Hıfzı Topuz koleksiyonu)

ISBN 978-975-14-1714-5

BİRİNCİ BASIM: Mayıs 2016

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Remzi Kitabevi A.Ş. basım tesisleri

100. Yıl Matbaacılar Sitesi, 196, Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 10648

İÇİNDEKİLER

Sunuş, 7

BİRİNCİ BÖLÜM

Devlet Yönetimi, Başkanlık

Eleştiriye Karşı Hoşgörü, 11; Atatürk ve Meclis'te Muhalefet, 13; Reşit Galip Olayı ve Hoşgörü, 18; Atatürk ve Başkanlık Sistemi, 22; Atatürk Diktatör Değildi, 26; İngiliz Büyükelçisinin Gözüyle, 28; Atatürk Şatafata Karşıydı, 30; Serbest Fırka Olayı, 32; Tartışma Zevki, 44; Atatürk Mussolini'yi Hiç Sevmezdi, 47; Atatürk ve Faşizm, 49; Atatürk ve Komünizm, 52; Atatürk Özel Koruma İstemiyor, 55; Halifelik Konusu, 58; Suikast Girişimleri Karşısında, 60

İKİNCİ BÖLÜM

Sıcak Dostluklar, Duygusal Anlar

Duygusal Atatürk, 67; Atatürk'ün Sofrası, 69; Atatürk, Rezzan Hanım ve Ahmet Emin Yalman, 75; Sofrada Neden Gençler Yok?, 82; Akademi Gibi Bir Sofra, 84; Atatürk ve Uyku, 87; "Bum Bum Başladı!", 89; Atatürk'ün Gözyaşları, 92; Zübeyde Hanım'ın Duyguları, 95; Kan, Kurban ve Hanedan, 100; Kalabalığa Karışmamak, 103; Alçakgönüllülük ve Bilime Saygı, 107; Atatürk'ün Neşesi, 109; Gönül Almasını Bilen, 111; Zarafet ve Nezaket, 117; Çocuklara Sevgi ve Şefkat, 122; Ağaç Sevgisi, 126; Nutuk Hazırlıkları, 129; Nuri Conker'e Karşı Hoşgörü, 132; Arkadaşlarına Vefa, 138; Kadınlara Lokantaya Girme Hakkı, 141; Yakışıklılığı, 144; İlk Göz Ağrısı, 146; Rakıya Su Katmazsan Eğer, 149; Dinlemek ve Danışmak, 153; İnönü Ne Diyor?, 155

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Tarihe Tanıklık Eden Anılar

6

Atatürk'ün Hatıra Defteri, 159; Bu Zavallı Yarın Padişah Olacak, 163; Vahdettin'le Son Görüşme, 165; Vahdettin'in Hediyesi, 168; Erzurum Kongresi ve Zamanlama, 171; Mustafa Kemal'in Giyecek Elbisesi Yoktu, 175; Sivas Kongresi'ni Engelleme Girişimi, 177; Amerikan Mandasına Umut Bağlayanlar, 181; Kılıç Ali'nin Ateşle İmtihanı, 186; Parasızlık, 188; Büyük Taarruz Hazırlığı, 196; Fahrettin Altay Atatürk'e Konuk Oluyor, 198; Çankaya Köşkü'nde Bir Fransız Kadın Gazeteci: Berthe Gaulis, 204; Yahya Kemal Anlatıyor..., 213; Atatürk Galatasaray Lisesi'nde, 215; Kürek ve Güreş Mera-ki, 217; "Ben de Türk Olsam Başka Tür- lü Yapamazdım", 221; Direniş Gücü, 223; Elçiler Beklesin Bakalım!, 225; Bir Sovyet Diplomatının Gözüyle, 228; General Trikupis'in Bana Anlattıkları, 233; Bayrağa Saygı ve Yunan Esirleri, 237; Falih Rıfki Atay'dan..., 240

Bitirirken, 247

Notlar, 249

Kaynakça, 251

Dizin, 253

Sunuş

Atatürk, pek çoğumuz gibi eğlenmeyi, şaka yapmayı, dans etmeyi, halk oyunlarını izlemeyi, türkü söylemeyi, çocukları, doğayı, hayvanları seven; alçakgönüllü, duygusal ve sıcak bir insandı. Anasından ve yitirdiği arkadaşlarından söz ederken gözleri dolar, kan görmeye dayanamazdı. Olur olmaz güçlü insanlarla güreş tutmaya kalkar, yüzer, kürek çeker, poker, satranç, bezik ve bilardo oynardı.

Esir ettiği düşman başkomutanına, “Üzülme, Napolyon da savaş kaybetti,” diyerek onu teselli etmeye çalıştı.

Yunan bayrağını yere serenleri ve esirlere kötü davrananları bağırarak yanından kovmuştu.

Diktatörlerden ve dalkavuklardan hiç hoşlanmazdı. Başkanlık sistemine hiç özenmedi. Tartışmaya bayılır, demokratik muhalefete saygı gösterirdi. Yakınlarından eleştiri beklerdi.

Hiç şiddete başvurmadı mı? Başvurdu, ama şiddet uygulayanlara karşı... Anadolu da IŞİD gibi bir barbarlık rejimi kurmaya çalışanlara karşı... Türkiye’yi Ortaçağ’ın karanlıklarına sürüklemek isteyenlere karşı, emperyalist ajanlarına karşı...

Sömürge halklarına bağımsızlık ve özgürlük yollarını gösterdi. Konuştuğu bütün yabancıları kendine hayran bıraktı.

Hurafelere değil, akla ve bilime inanıyordu. Osmanlılığa, padişahlığa, halifelığe hiç özenmedi. Mutlu gelecekleri çağının aydınlıklarında aradı.

Ülkeyi maceralara sürüklemedi. Hep barıştan yanaydı. Açık kalpliydi. Affetmesini bilirdi.

Kimliğini gizleyerek halkın arasına karışmanın özlemi içindeydi. Kadınları yüceltti. Laik eğitimin temellerini attı.

Bu kitapta onun yakın dostlarının anılarında rastladığım söyleşilerden alıntılar yaptım. Resmi demeçlerden, söylevlerden değil... Bir de az çok kendi anılarımı, gözlemlerimi ekledim.

Ben bu sıcakkanlı, insancıl Atatürk'ü çok sevdim ve çok öz-lüyorum. O, içimizden biriydi. Onun gibisi bir daha hiç gelmedi...

Ama hiç belli olmaz, gün doğmadan neler doğar...

Hıfzı Topuz
Mayıs 2016

BİRİNCİ BÖLÜM

Devlet Yönetimi, Başkanlık

Eleştiriyeye Karşı Hoşgörü

Atatürk'ün kendisine karşı yapılan eleştirilerden hoşlandığı ve bunların büyük bir hoşgörüyle dinlediği konusunda sayısız olay anlatılır.

Atatürk'ün özel kalem müdürlüğünü ve daha sonra genel sekreterliğini yapan, dolayısıyla onun sürekli yanında bulunan Hasan Rıza Soyak bu konuda özetle şöyle diyor:

Atatürk tartışmadan ve eleştiriden hoşlanır, bunu ister ve içten eleştirilerden hoşnut kalırdı. Kendi davranışlarını eleştirdiği de çok olurdu. Hele hükümeti ve yönetimi eleştirmede çok şiddetli davranırdı.

Bir gün Atatürk'ün Silifke'deki çiftliğinden dönüyordum. Mersin'e ve Adana'ya da uğramıştım. Her yerde hükümetin vergi toplama işlerinden şikâyet ediliyordu. Her yerde maliye memurlarının aşırı davranışlarından söz ediliyor ve bazı vergi mükelleflerinin borçları için en gerekli eşyalarına, kap kacağına, hatta yatak ve yorganına kadar haciz edildiği anlatılıyordu. Şikâyetler genel bir durum almıştı.

Çankaya'ya vardığım zaman Atatürk yemek salonunda Hikmet Bayur'la öğle yemeği yiyordu. Beni de sofraya oturttu, solu-na aldı. "Oralarda ne var ne yok," diye sordu.

Dinlediğim şikâyetleri anlattım. Hikmet Bayur dayanamadı, söze karıştı.

"Fakat paşam, Abdülhamit döneminde bile halka böyle zulmedilmemiştir," dedi.

Ben büyük bir fırtına kopmasının korkusu içinde gözlerimi

Atatürk'e çevirdim. Hayret! Dudaklarında hafif bir gülümseme belirmişti. Başını biraz eğdi ve kulağıma, "Heyecana kapıldı ama haksız da değil," dedi.

Sonra doğrularak yüksek sesle şunları söyledi:

12

"Bu vergi toplama yöntemlerini ılımlı koşullara bağlamak gerekir. Daha doğrusu maliyeyi o kötü zihniyeti ve bütün eski yasa ve kurallarıyla ateşe verip yerine yepyeni bir yönetim kurulmalıdır. Nasıl olsa bir gün ona da sıra gelecek."⁽¹⁾

Atatürk ve Meclis'te Muhalefet

Atatürk'ün eleştirilere hoşgörüyle bakması konusunda ele alacağım örneklerden biri de Sırrı Bellioğlu olayı olacak. Bugünkü kuşakların hiç adını duymadığı Sırrı Bellioğlu ile yıllar önce bir röportaj yapmıştım, ondan da söz edeceğim.

Hasan Rıza Soyak anılarında Bellioğlu olayına değinerek özet olarak şöyle diyor:

Dördüncü Dönem Büyük Millet Meclisi (1931-1935) yeni seçim kararı vererek dağılmıştı. Atatürk o gün bağımsız milletvekilleri konusunu açtı. Halil ve Sırrı beylerin çalışmalarından hoşnut olduğunu ve ikisinin de yeniden bağımsız mebus seçilmelerinin uygun olacağını belirtti.

Recep Bey bu sözlerden hoşlanmamıştı, kendisini tutamadı, hiddetle atıldı:

“Halil Bey için bir diyeceğim yoktur. Fakat Sırrı Bey geçen dönemde çok şiddetli eleştirilerde bulundu, adeta muhalefet yaptı, bizi güç durumlara düşürdü, bize kök söktürdü. Onun yeniden meclise girmesi asla doğru olmaz!” dedi.

İsmet İnönü bazen bir-iki kelimeyle söze karışıyor ve genelde Peker'in her cümlesini onaylar yollu başını öne eğerek onunla aynı düşünceye olduğunu belirtiyordu.

Atatürk'ün kaşları çatılmış, dudakları büzülmüştü, asabileşiyordu. Öyle olduğu halde Peker'i sonuna kadar sabırla dinledi. Sonunda konuşmaya başladı. Ama sesinde ve tutumunda açık bir kırgınlık, bir üzüntü vardı.

“Elbette konuşacaklar, elbette eleştirecekler,” dedi. “Biz bu

arkadaşların meclise girmelerini neden destekledik? Oyun olsun diye mi? Hayır efendim, tam aksine, biz onları işlerimiz üzerinde düşünce ve kanaatlerini açıkça söylesinler, yaptıklarımızı eleştirsinler, yani boş kalan muhalefetin vazifesini görsünler diye meclise getirdik. Öyle değil mi? O halde niçin sinirleniyorsunuz? Neden şikâyet ediyorsunuz? Yoksa kendinizden emin değil misiniz? Savunamayacağınız işler mi var? Benim asla böyle bir endişem yoktur.”

Karşısındakiler susmuştu. Atatürk sordu:

“Sırrı Bey’in yeniden seçilmesine taraftar oluyorsunuz, öyle mi?”

İkisi de onay işareti yaptılar. Atatürk, “Öyleyse pekâlâ, artık bu sorunu bırakalım,” dedi.

Onlar vagondan inince de bana döndü ve üzgün bir sesle, “Durumu gördün mü çocuk?” dedi. “Eleştiriye hiç tahammülleri yok. Ne yazık ki arkadaşları buna bir türlü alıştıramadım.”⁽²⁾

Bu sözlerden Atatürk’ün büyük hoşgörüsünü ve isteğine rağmen Sırrı Bellioğlu’nun neden aday gösterilmediğini anlamış oldum. İşte bu satırları okuyunca Sırrı Bellioğlu ile 1953 Kasımı’nda yaptığım bir röportajı anımsadım.

Bellioğlu 1940’tan-1949 ortalarına kadar 9,5 yıl hapis yattıktan sonra bir af yasasıyla cezaevinden çıkar çıkmaz toprağı öpmüştü. Gazetelerde toprağı öperken resimlerini görmüş ve çok duygulanmıştım. 1953 Kasımı’nda Atatürk’ün ölüm yıldönümü dolayısıyla röportajlar yapıyordum. Sırrı Bey’den telefonla randevu isteyince hayrete düştü. Nasıl olur da onun düşüncelerini *Akşam* gazetesi yayınlayabilirdi.

Arnavutköy’ün ara sokaklarında eski bir apartmanda oturuyordu. Kapısını çaldım, beni yaşlı ama iri yarı, dinç biri karşıladı. Bana ilk sözü şu oldu:

“Benim sözlerimi yazabilecek misiniz?”

“Evet,” dedim. “Neden yazmayalım? Düşüncelerinizi benimsemiş olmamız gerekmez ki. Biz sizin duygu ve düşüncelerinize yer vermek istiyoruz.”

Beni içeri aldı, oturduk. Bir süre düşündükten sonra şöyle dedi:

“Kafam darmadağın, onları toparlayamıyorum. Bunlar cezaevinin etkileri...”

Sonra gittikçe coşan bir sesle başladı anlatmaya:

Son Osmanlı Meclisi Mebusanı’nda Felâh-ı Vatan Grubu’ndaydım. Mustafa Kemal, Osmanlı meclis üyelerini Ankara’ya çağırdığı zaman kırk kadar mebus İstanbul’dan kaçarak Ankara’ya ulaştık. Yunus Nadi ve İbrahim Süreyya beyler de aramızdaydı.

Meclise üye seçildim. Ben İkinci Grup’ta bulunuyordum. İnönü Lozan görüşmelerini anlatıyordu. Söz alıp, kendisini eleştirdim. Bana cevap veren olmadı. Ama Atatürk ertesi gün beni çağırttı. Kalkıp gittim. Bana, “Sırrı, sen dün bazı eleştirilerde bulundun, haklı olabilirsin. Ama biliyorsun durum çok nazik. Dışa karşı birlik olmamız gerek. Eleştirilerini geri al ve şunu imzala,” diye bana bir zabıt uzattı.

“Paşam,” dedim, “dün eleştirilerime cevap verilmedi. Eğer şimdi ben bu zaptı imzalayacak olursam sahtekâr durumuna düşmüş olmaz mıyım?”

Gazi, çatık kaşlarla yüzüme baktı.

“Sen bu memlekete yararlı olamayacaksın Sırrı,” dedi.

İkinci dönem (1923-1927) ve üçüncü dönem (1927-1931) mebus seçilemedim. Dördüncü dönem (1931-1935) Atatürk 29 milletvekilliğini bağımsızlara bırakmıştı. Eleştirilere açtı. Kocaeli’nden bağımsız olarak adaylığımı koydum ve seçildim. Aramızdan yirmi kişi derhal CHP’ye yazıldı, ben bağımsız kaldım.

O dönem yeni bir basın yasası hazırlanmıştı, ben de komisyona katıldım. Komisyonda tasarıyı savunan gazeteciler de var-

dı. Ne yazık ki onlar da basın özgürlüğüne sınırlar getiren bu tasarımı desteklediler. Ben tek başıma kalmıştım. Gayretlerimin sonuç vermeyeceğini anlayınca komisyondan çekildim. “Bu yasa cumhuriyetin altında kara bir leke olacaktır,” dedim. Ama tasarımı kabul edildi.

Ben kayıtsız şartsız basın özgürlüğünden yanaydım. Bütün engellerin kaldırılmasını savundum. Ama ne yazık ki bugünlere kadar bu özgürlük havasına kavuşamadık. İnşallah bundan sonra böyle olmaz.

Sırrı Bellioğlu ile o gün uzun uzun konuştuk. Bütün anlatıklarını da yazdım. Gazetemde tek satırına bile dokunan olmadı. Hepsi yayınlandı. Şimdi anımsamaya çalışıyorum, Sırrı Bellioğlu milletvekilliğinden ayrıldıktan sonra neler yapmıştı acaba? Anladığım kadarıyla hiçbir örgüte katılmadan tek başına muhalefet yapmaya kalkmıştı. Atatürk’ün ölümünden sonra da iktidara karşı ve özellikle İnönü’ye karşı kullandığı dil oldukça sertleşmişti. İlgilere imzasız mektup olarak yolladığı eleştiriler yüzünden kıyametler kopuyordu. Yetkililer bu mektupları göndereni bir türlü bulamıyorlardı.

Sonunda Sırrı Bey’i 1940 Nisanı’nda Galatasaray postanesinden mektupları atarken yakaladılar. Suçu çok ağırdı: Hükümeti eleştirmek ve devleti yıkmaya yönelmek... Bereket o zamanlar bugünkü gibi suçlar daha keşfedilmemişti. Hain darbe girişimleri yoktu ama ne yapıp yapıp ceza yasasında maddesini bularak onu yaşam boyu hapse mahkûm ettiler.

Sırrı Bellioğlu’nu yıllar boyu cezaevinde ne arayan oldu ne de soran... Demokrasiyi arayan bu zavallı adam 9,5 yıl zindana yattıktan sonra bir af yasasıyla özgürlüğüne kavuştu.

Benimle konuşmasından İsmet Paşa’yı hiç affetmediğini anlıyordum. Çünkü onun döneminde zindana tıklmıştı. Atatürk’e karşı pek olumsuz bir havası yoktu, ama yine de küskündü. Onun kendisini İnönü’ye ve Recep Peker’e karşı nasıl sa-

vunduğunu ve nasıl direndiğini hiç bilmiyordu. Bilemezdi de... Hasan Rıza Soyak'ın anıları Atatürk'ün ölümünden yıllar sonra yayınlandı. Ben de elbette bunları bilmiyordum. Sırrı Bey'e verecek yanıt bulamıyordum.

Sırrı Bey ne şehit oldu, ne gazi...

Atatürk eğlenmeyi, dans etmeyi, şarkı ve türkü söylemeyi, doğayı, hayvanları seven, alçakgönüllü, bir o kadar da duygusal bir kişiydi. Olur olmaz yapılı insanlarla güreş tutmaya kalkar, yüzer, kürek çeker, satranç ve bilardo oynardı. Düşman başkomutanını, "Üzülme, Napolyon da savaş kaybetti," diyerek teselli etmeye çalışmış; Yunan bayrağını yere serenleri ve esirlere kötü davrananları azarlamıştı.

Diktatörlerden ve dalkavuklardan hiç hoşlanmazdı. Osmanlığa hiç özenmedi. Mutlu geleceği hep aydınlıklarda aradı. Bir yurttaş gibi halkın arasına karışmanın özlemi içindeydi.

Hıfzı Topuz, kendi anılarının eşliğinde Atatürk'le ilgili özel sohbet ve tanıklıklardan seçtiği parçalarla yaşayan Atatürk'ü bir kez daha tanıtıyor bize.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1714-5

9 789751 417145

₺ 20,00